บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

นับแต่ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ผลกระทบต่อสังคมก็เริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ ผลกระทบทางสังคมนี้มิได้จำกัดอยู่แต่ผู้ตกงานและครอบครัว ซึ่งประมาณว่าในปี พ.ศ. 2541 จะมีประมาณ 1.84 ล้านคน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2541 : 1) แต่ยังมีผลต่อผู้สำเร็จการศึกษาใหม่ที่คาดว่าจะไม่ศึกษาต่อและจะเข้าสู่ตลาดแรงงานประมาณ 500,000 คนต่อปี (ประถมศึกษาขึ้นไป) เพราะระบบเศรษฐกิจไทยโดยรวมหดตัวลง ทำให้โอกาสการจ้างลดน้อยลงมาก นอกจากนี้ยังมีผลต่อคนยากจน ผู้อยู่ในข่ายการรับสวัสดิการทางสังคมของรัฐ เช่น เด็กก่อนวัยเรียนและนักเรียนที่รับการอุดหนุนด้านอาหารเสริม คนชราไร้ที่พึ่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ที่อยู่ในความดูแลของมูลนิธิเอกชน เช่น เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน คนพิการ เป็นต้น

ขนาดและความรุนแรงของภาวะวิกฤติครั้งนี้คาดว่ายิ่งใหญ่ที่สุดนับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เพราะระบบเศรษฐกิจไทยจะหดตัวลงระยะหนึ่ง ปัญหาเศรษฐกิจสังคมที่จะตามมามิได้จำกัดอยู่กับกลุ่มที่กล่าวถึงซึ่งเป็นผู้รับผลกระทบโดยตรง แต่จะมีผลกระทบอุปมาดังระลอกคลื่นโถม กระทบไปยังทุกหน่วยในสังคม ผ่านรายได้ที่ลดลงและค่าครองชีพที่จะสูงขึ้น เกิดปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด การฉกฉวยโอกาสจากทรัพยากรธรรมชาติหรือสมบัติของสาธารณะมากขึ้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหาวิกฤตินี้จะไม่สามารถกระทำได้โดยวิธีเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา หรือเพียงใช้เครือข่ายงานของรัฐ การตัดงบประมาณตามเงื่อนไขของ IMF ทำให้งบประมาณที่กระทรวงด้านสังคมและชนบท คือ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงแรงงานลดลงถึง 47,956 ล้านบาท ภาวะวิกฤติครั้งนี้เกินกำลังในภาครัฐ ดังนั้นทุกองค์ประกอบในสังคม โดยเฉพาะชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องเข้ามาโอบอุ้มผู้ที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมไว้ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2541 : 1)

เมื่อคนไทยมีปัญหา เมื่อนั้นพฤติกรรมการรวมหมู่ประเภท "ร่วมด้วยช่วยกัน" ก็จะเกิดขึ้น แต่เมื่อใดที่อยู่สุขสบายจนเกินเหตุ เรามักจะปล่อยตัวปล่อยใจอยู่แบบตัวใครตัวมัน ปัญหาเศรษฐกิจคราวนี้เป็นเคราะห์กรรมร่วมกัน จึงมีคนให้แนวคิดในการแก้ปัญหาอย่างมากมายหลายแนวคิด (กรมการพัฒนาชุมชน, 2541 : ก)

"เศรษฐกิจแบบพอเพียง" เป็นกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของประชาชน โดยเฉพาะชาวบ้านในชนบทได้ แนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียงนี้เชื่อว่าก่อนอื่นจะต้องให้ประชาชนต้องพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งตนเองให้ได้ และในที่สุดสังคมและประเทศจึงพึ่งตนเองได้ อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการระดมทุน (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์,2541 :18-20) และความพอเพียงยังรวมไปถึงความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภ และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือโดยสรุปก็คือความพอประมาณและความมีเหตุผล (อภิชัย พันธเสน, 2542 : 9) นอกจากนี้หลักการของเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นแนวความคิดที่สามารถนำไปใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้เกือบทุกแขนง (อภิชัย พันธเสน, 2542 : 14)

การพัฒนาชนบทเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายสำคัญที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ให้ความสนใจและพยายามดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศโดยส่วนรวม อย่างไรก็ตามการดำเนินการพัฒนาชนบทที่ผ่านมานั้นยังมีข้อบกพร่องหลายประการ ประการหนึ่งก็คือประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของชุมชนและเป็นผู้ประสบปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองไม่มีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งรัฐบาลได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวโดยประกาศเป็นนโยบายการพัฒนาชนบทแนวใหม่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) และขยายผลต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่มุ่งให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการรับรู้และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยจึงได้กำหนดโครงการพัฒนาอาสาพัฒนาชุมชนขึ้น เพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำแก่ประชาชน สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้นในปัจจุบันทำให้เกิดปัญหาสังคมอย่างมากมายและสลับซับซ้อน ทางราชการมีขีดความสามารถและพลังไม่พอเพียง ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามากยิ่งขึ้น สังคมต้องการผู้นำที่จะเป็นตัวอย่างของชุมชนในการเอื้อเฟื้อช่วยเหลือสังคมส่วนร่วม นำชุมชนให้พ้นวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ อาสาพัฒนาชุมชนจึงมีโอกาสได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เป็นแกนนำในการพัฒนาตำบลและหมู่บ้านของตนเอง ทั้งนี้โดยอาศัยทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังที่พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกล่าวว่า "กระทรวงมหาดไทยมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะแก้ไขปัญหาปากท้องของประชาชนตามแนวทางเศรษฐชุมชนพึ่งตนเอง โดยน้อมกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการเศรษฐกิจแบบพอเพียงและพึ่งตนเอง" (กรมการปกครอง, 2541 : 19)

จากปัญหาและสภาพการณ์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยมีความสนใจและคิดว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบว่าอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความรู้ความเข้าใจ และมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงมากน้อยเพียงใด และศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของอาสาพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามตัวแปรจังหวัด เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพทางครอบครัว สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน เงินออมต่อเดือน ตำแหน่งทางสังคม และวาระในการดำรงตำแหน่ง

3. เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของอาสาพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของอาสาพัฒนาชุมชนตามทัศนะของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามตัวแปรจังหวัด เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพทางครอบครัว สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และตำแหน่งทางสังคม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ทราบว่าอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงมากน้อยเพียงใด

2. จะได้ทราบว่าอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในแต่ละจังหวัด เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพทางครอบครัว สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน เงินออมต่อเดือน ตำแหน่งทางสังคม และวาระในการดำรงตำแหน่งมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงแตกต่างกันหรือไม่

3. จะได้ทราบถึงทัศนคติของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของอาสาพัฒนาชุมชน

4. จะได้ทราบว่าประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในแต่ละจังหวัด เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพทางครอบครัว สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน เงินออมต่อเดือน และตำแหน่งทางสังคม มีทัศนคติต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงของอาสาพัฒนาชุมชนแตกต่างกันหรือไม่

5. อาจนำข้อมูลที่ได้เสนอต่อกรมการพัฒนาชุมชนเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาในการประเมินบทบาทของอาสาพัฒนาชุมชน และจัดอบรมบทบาทอาสาพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

6. อาจนำข้อมูลที่ได้เสนอต่อกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาให้ความช่วยเหลือชาวเกษตรกรตามชนบทในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

7. อาจจะนำข้อมูลที่ได้เสนอต่อหน่วยงานรัฐบาลและเอกชนที่มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา

8. ใช้เป็นข้อมูลประกอบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบพอเพียงและการพัฒนาสังคม

9. นำข้อมูลที่ได้มาแปลเป็นภาษามลายู เพื่อใช้ในเผยแพร่ข่าวสารแก่ชาวชนบทในท้องถิ่นทางวิทยุโทรทัศน์ หรือการอ่านคุฎบะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เรื่องบทบาทของอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง คณะผู้วิจัยจะศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาวิจัยดังนี้

1) บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

2) ทัศนคติของประชาชนต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของอาสาพัฒนาชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปรดังนี้

1) ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

1.1) จังหวัด

1.2) เพศ

1.3) อายุ

1.4) ศาสนา

1.5) สถานภาพทางครอบครัว

1.6) สถานภาพการสมรส

1.7) ระดับการศึกษา

1.8) อาชีพ

1.9) รายได้ต่อเดือน

1.10) เงินออมต่อเดือน

1.11) ตำแหน่งทางสังคม

1.12) วาระในการดำรงตำแหน่ง

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

2.1) บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

2.2) ทัศนคติของประชาชนต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. บทบาท หมายถึง การกระทำหน้าที่หรือการปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่ความรับผิดชอบเพื่อเผยแพร่และเชิญชวนให้ประชาชนในชนบทเห็นความสำคัญและนำหลักการเศรษฐกิจแบบพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

2. อาสาพัฒนาชุมชน หมายถึง ผู้นำท้องถิ่นประเภทชาวบ้านอาสาสมัคร ซึ่งได้รับแต่งตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2512 ซึ่งจะมีหมู่บ้านละ 2 คน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา

4. เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจแบบพอประมาณ พอมีพอกิน ไม่สุรุ่ยสุร่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผล อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการระดมทุน โดยมีความหมายครอบคลุมถึงการประยุกต์เศรษฐกิจแบบพอเพียงเข้ากับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ